

ראשית החוליה לחבלה ימית – 'החוליה'

מאת: יהודה בן צור

בסיום מלה"ע באירופה ועל אף מימדי השואה, המשיכו הבריטים להגביל את העלייה ארצה בהתאם למדיניות 'הספר הלבן' שפורסם ב-1939. הקרע בין הממשל הבריטי והיישוב היהודי הלך והתרחב והתגובה הציונית התנהלה בשני אפיקים:

א. נתיב ההעפלה. עליה ב' - ההעפלה חודשה ועד לסוף 1945 הגיעו ארצה שמונה ספינות מאיטליה ויוון. השביעית, 'ברל כצלסון', נתפשה ב- 22.10.45 לאחר שרוב המעפילים הורדו בחוף שפיים. הבריטים הגיבו בהקמת כוח של הצי הבריטי שהטיל סגר אפקטיבי על חופי הארץ, כוח שנשא את השם 'הסיור הפלסטיני' (The Palestine Patrol).

ב. נתיב המאבק המזוין. במקביל למגעים מדיניים הנחה ב-ג את ארגון 'ההגנה' להיערך למאבק מזוין בבריטים ובמסגרת זו הגיעו שלושת המחותרות להסכמה על תיאום הלחימה תחת מטריה של 'תנועת המרי'. בתחילת אוקטובר 1945 הורה ב-ג לפתוח במאבק.

בשני הנתיבים פעל הפלי"ם במסגרת גדוד האם, הגדוד הרביעי של הפלמ"ח.

ב- 10 באוקטובר 1945 פרץ כוח פלמ"ח למחנה המעצר בעתלית ושיחרר ממנו 308 מעפילים. מאות המעפילים אורגנו בשיירה רגלית ארוכה והחלו לטפס במעלה התלול לקיבוץ בית אורן, תושבי חיפה רבים יצאו במכוניותיהם אל כביש בית אורן ויצרו פקקי תנועה שהקשו על הבריטים במרדפם. אחת החסימות מנעה באש הגעת טנדר משטרה לאזור. מבית אורן ירדו המעפילים למשק יגור ונבלעו בין חברי הקיבוץ. "חומה חיה" מנעה מהבריטים כניסה לחצר המשק.

כשבועיים לאחר מכן נשא שר החוץ הבריטי, בוויין, נאום שלא השאיר תקווה. הייתה זו למעשה הכרזת מלחמה על הציונות והעלייה לארץ ישראל. התגובה לא איחרה להגיע:

- פיגוע בתחנות משטרה חופיות. ב- 22.11.45, לאחר תפישת אונית המעפילים 'ברל כצלסון', תקפו כוחות הגדוד הרביעי של הפלמ"ח את התחנות בסידנא עלי וגבעת אולגה.¹

- 'ליל הרכבות'. ב-2 בנובמבר 1945 פעלה 'תנועת המרי' ברחבי הארץ. חוליות חבלה של הפלמ"ח פשטו על מסילת-הברזל ברחבי הארץ ושיתקו את תנועת הרכבות וחוליות חבלני פלי"ם, שהוקמה 'אד-הוק', חדרה לנמל חיפה ופגעה בשתי ספינות משמר של המשטרה הבריטית (לוחם פלמ"ח פגע בספינה נוספת בנמל יפו).

עד להקמת 'הסיור הפלסטיני' של הצי הבריטי הוו ספינות משמר אלו את עיקר הכוח שהופעל למניעת ההעפלה בחופי הארץ. הייתה זו הפעם הראשונה בה בוצעה חבלה תת-מימית בספינות בריטיות.

¹ הבריטים עלו על עקבות חוליות הפלמ"ח, שהובילו לקיבוצים שפיים וגבעת חיים והמושבים רשפון וחולגה. הבריטים כיתרו את היישובים והתכוונו לפרוץ אליהם לצורך זיהוי ומעצר אנשי החוליות. לסיוע היישובים המכותרים נהרו מאות רבות של מתנדבים מיישובי הסביבה. הבריטים פתחו עליהם באש חיה שהרגה ופצעה בהם – בשפיים נהרג מתנדב אחד ובגבעת חיים שמונה (אנדרטה לזכרם הוקמה על הכביש בין גבעת חיים ועין החורש, את שמותיהם הוספנו לרשימת חללי ההעפלה אחרי מלה"ע)

הפעולה בנמל חיפה בוצעה ע"י חוליה של שלושה חברי הפלי"ם, המפקד יוחאי בן-נון, יגאל וייס והחבלן שאול אורן. החבלן התקרב בשחייה וצלילה לתחתית הספינות והצמיד אליהן מוקשים מאולתרים - "תוצרת בית" - שהוכנו מתערובת של חמרים דליקים אטומה באבוב של אופנוע וכליבה להצמדת המוקשים לשדרת הספינות, "תוצרת" מסגריית קיבוץ שדות ים. את הפעולה בנמל יפו ביצע איש הפלמ"ח, 'זומה' כהן, שהובא לקרבת המעגן בחסקה ע"י יוסי הראל ומשם הוא שחה בין סירות דיג ערביות עד לספינת המשמר.

לפנות בוקר החרידו הפיצוצים את הנמלים והספינות ניזוקו קשות. הבריטים היו משוכנעים כי בספינות פגע כוח חבלה ימית מאורגן ומאומן המצויד במכשירי צלילה מתקדמים ולפיכך הורו לנקוט באמצעי זהירות והגנה: ספינות המשמר נצמדו לרציפים

שליד תחנות המשטרה בנמלים. הרציפים הוארו בזרקורים ומערכת סבוכה של רשתות עשויות מטבעות פלדה הקיפה את אזור עגינתן. סירת משטרה קטנה סיירה ליד הספינות במשך כל הלילה והטילה פצצות עומק נגד צוללים.

הצלחת שתי הפעולות הלהיבה את דמיונם של מפקדי הפלמ"ח וע"כ הוחלט למנות את יוחאי בן נון כאחראי למבצעי החבלה הימית. ממקום מושבו בבסיס הפלי"ם בשדות-ים – קיסריה החל יוחאי לתכנן את הפעילות. ההתחלה הייתה דלת-אמצעים, אותם היטיב לתאר יוחאי : "...לא בגד גומי, לא סנפירים, לא מכשיר צלילה, לא שנורקל, לא סירה מהירה [למילוט]...".

יוחאי בן נון <

לקראת כל מבצע יוחאי "ליקט" כמה חברי הפלי"ם בהתאם לצורך ולזמינות האנשים. במהלך 1946 התמסד גרעין קבוע של כ- 5-6 חברים, שעד מהרה זכה לכינוי 'החוליה'.

במהלך שתי שנות פעילותה ביצעה 'החוליה' את הפעילויות הנוספות הבאות :

02/46 – ניסיון חבלה בסמ"רים בנמל חיפה.

06/46 – הערכות לחבלה במנהרת הרכבת בראס אל-נקורה.

22.8.46 – חבלה ב'אונית גרוש' במפרץ חיפה.

09/46 – ניסיון חבלה במזח הדלק בנמל חיפה.

13.2.47 – פיגוע ב- 3 אסדות ששימשו כגשרים צפים להעברת המעפילים ל'אוניות הגרוש' לקפריסין.

2-3.4.47 – חבלה ב'אונית גרוש' במימי קפריסין.

23.7.47 – חבלה ב'אונית גרוש' במהלך הפלגתה מקפריסין ארצה.

בפעילויות הנ"ל שותפו כ- 25 חברים. בסכמו את הפעילות בספר הפלמ"ח (1957), מצא יוחאי לנכון "להעריך את מסירותם של חברי 'החוליה': שלמה קמחי ז"ל, משה נחשון, איזי רהב, גרשון אגמון-קרלינסקי, גדעונצ'יק רוזן, שאול אורן-אהרונוב, יוס'לה דרור-הובר, 'אוס'י רביד-שמוקלר, הג'ינג'י משה חדד, 'מיסו' אברבנאל עמוס, יהודה 'פרא' בן-צור, יוס'קה רום-רומנובסקי, 'גרבו' אליהו גלזר, יגאל וייס, 'אסקימו' יוסף בן אהרון, מאיר'קה אברהם, וינקי' חיים וינקלר, עוזי שרון, אברום חן, פיודור [יונה?], בני קרביץ, גדעון ועדי, ו'גברוש' גבריאל רפפורט - אשר קשיות-ערפם, עוז רוחם, דבקתם במטרה ו"שיגעונם לדבר", אפשרו את ביצוע המשימות שהוו שורה של מבצעים רבי עלילה בתולדות ההעפלה והמאבק". (-) יוחאי בן-נון.